

Шиндировський І. М.,
к.е.н., доц., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Кабаці Б. І.,
к.е.н., директор Мукачівського кооперативного торговельно-економічного коледжу, м. Мукачево

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. У статті досліджуються сучасний зміст та види організаційних форм суб'єктів господарювання. Охарактеризовано сучасний стан організаційних форм суб'єктів господарювання в Україні. Проаналізовано позитивні та негативні тенденції розвитку організаційних форм суб'єктів господарювання в економіці. Вивчалися окремі питання правового регулювання організаційних форм суб'єктів господарювання як у теоретичному, так і практичному аспектах. За результатами дослідження визначаються завдання подальшого вдосконалення державного регулювання організаційних форм суб'єктів господарювання та їх підтримки в сучасних умовах. Обґрунтовано, що основним завданням держави щодо регулювання і підтримки підприємництва має стати формування прозорої економічної системи господарювання, яка б включала поряд з усім іншим максимальне спрощення умов ведення бізнесу.

Ключові слова: організаційна форма, приватне підприємство, суб'єкт господарювання, товариство з обмеженою відповідальністю, юридична особа.

Shyndyrovskiy I. M.,
Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Trade and Logistics, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Kabaci B. I.,
Ph.D., Director of Mukachevo Cooperative College of Trade and Economics, Mukachevo

ORGANIZATIONAL FORMS OF BUSINESS ENTITIES

Abstract. The article deals with the contemporary content and types of organizational forms of business entities. The current state of organizational forms of business entities in Ukraine is characterized. Positive and negative tendencies of the development of organizational forms of economic entities in the economy are analyzed. Particular issues of legal regulation of organizational forms of business entities were studied in both theoretical and practical aspects. According to the results of the research, the tasks of further improving the state regulation of organizational forms of business entities and their support in the contemporary conditions are determined. It is grounded that the main task of the state in regulating and supporting entrepreneurship should be the formation of a transparent economic system, which would include, among other things, maximum simplification of terms of doing business.

Key words: organizational form, private enterprise, business entity, limited liability company, legal entity.

Постановка проблеми. Ринкова економіка передбачає велику різноманітність суб'єктів господарської діяльності. Вони різняться між собою залежно від змісту та характеру здійснюваних операцій, сфери функціонування, організаційно-правової форми. Вибір організаційної форми суб'єкта господарювання є одним з найбільш відповідальних етапів підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій літературі вивчалися окремі питання правового регулювання організаційно-правових форм юридичних осіб як у теоретичному, так і практичному аспектах. Такі дослідження проводили Т. Блащук [4], Р. М. Гейнц [5], К. Кочергіна [8] та ін.

М. Корішко вивчав суперечності щодо визначення організаційно-правових форм юридичних осіб у чинному законодавстві України [8].

Постановка завдання. Незважаючи на глибокі напрацювання і дослідження в цій сфері, продовжується процес законотворення щодо організації окремих організаційно-правових форм підприємництва, активно розвивається практика господарської діяльності суб'єктів. Тому в даний час потребують подальшого опрацювання проблеми оцінки сучасного стану державного регулювання організаційних форм підприємництва, створення ефективного і дієвого механізму їх функціонування.

З огляду на зазначене вище основною метою статті є дослідження сучасного стану організаційних форм суб'єктів господарювання в Україні, їх державного регулювання і визначення напрямів подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до вітчизняного законодавства господарську діяльність можуть здійснювати господарські організації – юридичні особи і фізичні особи – підприємці.

Щодо громадян, то вони визнаються суб'єктом господарювання у разі здійснення ними підприємницької діяльності за умови державної реєстрації їх як підприємця без статусу юридичної особи. Особливості тут полягають у тому, чи будуть фізичні особи – підприємці застосовувати спрощену систему оподаткування, чи ні.

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності встановлює заміну сплати окремих податків і зборів на сплату єдиного податку. Суб'єкти господарювання, якщо вони відповідають вимогам, що визначені Податковим кодексом, можуть самостійно обрати спрощену систему оподаткування та зареєструватися платником єдиного податку [2]. Недоліки спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності, на наш погляд, полягають у тому, що постійно здійснюється перегляд складу суб'єктів, кому надано право на її застосування, умов застосування, існує значний перелік суб'єктів господарювання щодо провадження певних видів господарської діяльності, яким заборонено застосовувати спрощену систему обліку, оподаткування та звітності, постійно

погіршуються або пропонуються умови погіршення її застосування (наприклад, обов'язкове застосування реєстраторів розрахункових операцій тощо).

Щодо юридичних осіб, то тут існує значна кількість їх організаційно-правових форм.

Організаційно-правова форма господарювання – це форма здійснення господарської (зокрема, підприємницької) діяльності з відповідною правовою основою, яка визначає характер відносин між засновниками (учасниками), режим майнової відповідальності по зобов'язаннях підприємства (організації), порядок створення, реорганізації, ліквідації, управління, розподілу одержаних прибутків, можливі джерела фінансування діяльності тощо [6].

Організаційно-правова форма визначає особливості правового режиму діяльності даного суб'єкта, що має важливе значення і безпосередньо впливає на інтереси його контрагентів, зокрема можливість стягнення за боргами суб'єкта тощо. Ця категорія є визначальною для характеристики обсягу прав, обов'язків, меж відповідальності конкретного суб'єкта господарювання. Та чи інша організаційно-правова форма дозволяє потенційним учасникам економічних відносин залежно від поставлених цілей обирати собі найбільш надійних ділових партнерів, ефективніше налагоджувати взаємодію з ними.

Загальна чисельність юридичних осіб в Україні на початок 2017 року склала 1185071 одиниць, що на 63724 одиниці або 5,7% більше попереднього року. Протягом двох останніх років кількість юридичних осіб зростає. У 2014 році відбулося зменшення чисельності юридичних осіб (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість юридичних осіб за організаційними формами за 2012-2016 роки [9, с. 106, 107]

(на початок року)

Показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017р.
Усього юридичних осіб	1067599	1100278	1072945	1121347	1185071
у тому числі					
фермерське господарство	44672	44778	43137	43743	44409
приватне підприємство	217934	217209	201917	201788	202352
державне підприємство	4519	4395	4042	4019	3982
комунальне підприємство	12714	12512	11464	11438	11677
дочірнє підприємство	13863	13552	12539	12336	12266
іноземне підприємство	854	795	679	676	670
підприємство об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки)	3628	3616	3247	3288	3313
підприємство споживчої кооперації	1345	1310	1285	1254	1234
акціонерні товариства	17973	17344	15893	15571	15206
товариство з обмеженою відповідальністю	420817	448537	453931	488205	532401
товариство з додатковою відповідальністю	1249	1298	1311	1336	1392
повне товариство	1444	1442	1337	1361	1378
командитне товариство	421	417	384	387	384
кооперативи	28435	28649	24868	25763	26460
асоціація	2246	2290	2203	2260	2331
корпорація	618	604	565	560	564
консорціум	65	66	64	66	69
концерн	216	210	193	195	195
спілка споживчих товариств	328	343	328	322	323
споживче товариство	4343	4467	4333	4337	4400

Найбільш поширеною організаційно-правовою формою юридичних осіб – суб'єктів господарювання є товариства з обмеженою відповідальністю. В таких товариствах статутний фонд поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, у межах своїх вкладів. На початок 2017 року було зареєстровано 532401 товариств з обмеженою відповідальністю, що склало 44,9% всіх юридичних осіб Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України [розраховано за: 9, с. 106, 107]. Спостерігається тенденція щорічного збільшення чисельності суб'єктів такої організаційно-правової форми. Також щорічно зростає їх питома вага серед юридичних осіб Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України.

Перевагами такої правової форми є обмежена відповідальність учасників товариства у межах своїх вкладів, легкість і простота започаткування бізнесу (законодавством передбачено можливість заснування такого товариства однією особою, скасовано вимоги щодо формування статутного фонду, величина якого була прив'язана до мінімальної заробітної плати, Кабінетом міністрів затверджений модельний статут товариства з обмеженою відповідальністю – типовий установчий документ, який використовується для створення та провадження діяльності юридичних осіб відповідних організаційно-правових форм, містить встановлені законом правила, що регулюють правовий статус, права, обов'язки та відносини, які пов'язані із створенням, управлінням та провадженням господарської діяльності відповідних юридичних осіб).

Серед інших видів господарських товариств досить розповсюдженими є акціонерні товариства (їх статутний капітал поділений на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями). На початок 2017 року було зареєстровано 15206 акціонерних товариств (1,3% загальної кількості юридичних осіб), з яких 3122 публічних акціонерних товариств і 4348 приватних акціонерних товариств [9, с. 106].

Товариств з додатковою відповідальністю (їх статутний фонд поділений на частки визначених установчими документами розмірів. Учасники такого товариства відповідають за його боргами своїми внесками до статутного фонду, а за недостатністю цих сум – додатково належним їм майном в однаковому для всіх учасників кратному розмірі до внеску кожного учасника) на початок 2017 року нараховувалось 1392 одиниці (0,1%), повних товариств (всі учасники яких займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном) – 1378 (0,1%), командитних товариств (товариство, в якому разом з одним або більше учасників, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном, є один або більше учасників, відповідальність яких обмежується вкладом у майні товариства (вкладників)) – 384 (0,03%).

Другими за поширенням серед організаційно-правових форм юридичних осіб є приватні підприємства. Такі підприємства діють на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найманої праці. Приватним є також підприємство, що діє на основі приватної власності суб'єкта господарювання – юридичної особи. Це найпростіша організаційно-правова форма юридичних осіб, багато особливостей діяльності якої можна самостійно регламентувати в засновницьких документах у межах чинного законодавства. На початок 2017 року Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України нараховував 202352 приватних підприємств (17,1%). У 2016 році їх чисельність зросла на 564 одиниці або на 2,8%.

Досить поширеними серед організаційно-правових форм юридичних осіб є фермерські господарства, що є формою підприємництва громадян із створенням юридичної особи, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, займатися її переробкою та реалізацією з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм для ведення фермерського господарства. На початок 2017 року їх чисельність склала 44409 одиниці (3,7%).

В останні роки у народному господарстві країни зменшується чисельність державних підприємств (діють на основі державної власності). Їх чисельність на кінець 2016 року склала 3982 одиниці (0,3%). За останні 5 років їх кількість зменшилася на 537 одиниць або на 13,5%. Подібна ситуація з казенними підприємствами.

У 2016 році збільшилася кількість комунальних підприємств (діють на основі комунальної власності територіальної громади) до 11677 одиниць (близько 1%). Однак у попередні роки спостерігалася стійка тенденція до зниження їх чисельності.

В організаційній структурі підприємництва досить активно представлений кооперативний сектор. Кількість кооперативів (юридичних осіб, які утворені фізичними та/або юридичними особами, які добровільно об'єдналися на основі членства для ведення спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування) досягла 26460 одиниць (2,2%). Протягом двох останніх років чисельність кооперативів зростає, однак докризового свого рівня розвитку не досягла.

Серед кооперативів домінують обслуговуючі. На початок 2017 року їх було 18169 одиниць або 68,7% загальної чисельності кооперативів.

Інший представник кооперативного сектора економіки - система споживчої кооперації – і надалі продовжує втрачати свої позиції. На початок 2017 року Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України нараховував 1234 підприємств споживчої кооперації (унітарні або корпоративні підприємства, утворені споживчим товариством (товариствами) або спілкою (об'єднанням) споживчих товариств з метою здійснення статутних цілей цих товариств, спілок (об'єднань)), 4400 споживчих товариств (самоврядна організація громадян, які на основі добровільності членства, майнової участі та

взаємодопомоги об'єднуються для спільної господарської діяльності з метою колективного організованого забезпечення своїх економічних і соціальних інтересів) і 323 спілок споживчих товариств. Протягом досліджуваного періоду кількість підприємств споживчої кооперації стабільно скорочувалася. Щодо споживчих товариств, то їх чисельність протягом двох останніх років дещо зросла.

На початок 2017 року 15,9% юридичних осіб здійснювали свою діяльність в сфері оптової та роздрібною торгівлі, 6,0% – у промисловості, 5,3% – у сільському, лісовому та рибному господарстві, 4,5% – у будівництві, 2,1% – у сфері транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності, 2,0% – в інформації та телекомунікації, 3,8% – здійснювали операції з нерухомим майном, 0,7% – фінансову та страхову діяльність [10, с. 17].

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Успіх ринкових перетворень великою мірою визначатиметься тим, як вдасться реалізувати потенціал підприємництва в Україні. Проведені дослідження показали, що найбільш значущими серед організаційних форм підприємницької діяльності є ті, які дають змогу проявити властивості, що характеризують підприємницьку діяльність – ініціативність, самостійність. Суб'єкти господарювання все більше обирають найбільш прості організаційно-правові форми, такі як товариство з обмеженою відповідальністю, приватне підприємство. Цьому сприяють і позитивні законодавчі зміни, які спрощують порядок заснування і функціонування таких структур. Основним завданням держави щодо регулювання і підтримки підприємництва має стати формування прозорої економічної системи господарювання, яка б включала поряд з усім іншим максимальне спрощення умов ведення бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України : прийнятий Верховною Радою України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Податковий кодекс України : прийнятий Верховною Радою України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Цивільний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Блащук Т. Організаційно-правові форми юридичних осіб у сучасному цивільному праві / Т. Блащук // Підприємництво, господарство, право. – 2005. – №8. – С. 3-5.
5. Гейнц Р. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб – суб'єктів підприємництва / Р. М. Гейнц // Наукові вісті Галицької академії : збірник наукових статей. - 2008. – № 2(14). – С. 171-175.
6. Державний класифікатор України : Класифікація організаційно-правових форм господарювання ДК 002:2004 [Чинний від 01.06.2004 р.] : затверджений наказом Державного комітету України з

питань технічного регулювання та споживчої політики від 28 травня 2004 р. №97. – 17 с.

7. Корішко М. Організаційно-правові форми юридичних осіб та суперечності щодо їх визначення у чинному законодавстві України / М. Корішко; [наук. кер. В. І. Горевиї] // Актуальні проблеми правової системи України : матеріали науково-технічної конференції викладачів, аспірантів та студентів юридичного факультету, Суми, 11 травня 2012 р. / [відп. за вип. М. І. Логвиненко]. – Суми : СумДУ, 2012. – С. 30-33.

8. Кочергіна К. Інтереси, функції та правові засоби в генезисі формування організаційно-правових форм комерційних юридичних осіб / К. Кочергіна // Підприємництво, господарство, право. – 2004. – №8. – С. 36-39.

9. Україна в цифрах у 2016 році / [за ред. І. Є. Вернера]. – К. : Державна служба статистики України, 2017. – 240 с.

10. Статистичний збірник Україна – 2016 рік. – К. : Державна служба статистики України, 2017. – 28 с.

REFERENCES

1. Hospodars'kyj kodeks Ukrainy : pryjnyatyj Verkhovnoiu Radoiu Ukrainy vid 16.01.2003 № 436-IV, available at : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Podatkovyj kodeks Ukrainy : pryjnyatyj Verkhovnoiu Radoiu Ukrainy vid 02.12.2010 № 2755-VI, available at : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Tsyvil'nyj kodeks Ukrainy : pryjnyatyj Verkhovnoiu Radoiu Ukrainy vid 16.01.2003 № 435-IV, available at : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Blaschuk T. (2005), Orhanizatsijno-pravovi formy iurydychnykh osib u suchasnomu tsyvil'nomu pravi, *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo, pravo*, №8, s. 3-5.
5. Hejnys, R. M. (2008), Orhanizatsijno-pravovi formy iurydychnykh osib – sub'ektiv pidpriemnytstva, *Naukovi visti Halyts'koi akademii* : zbirnyk naukovykh statej, № 2(14), s. 171-175.
6. Derzhavnyj klasyfikator Ukrainy : Klasyfikatsiia orhanizatsijno-pravovykh form hospodariuvannia DK 002:2004, Chynnyj vid 01.06.2004 r., zatverdzhennyj nakazom Derzhavnoho komitetu Ukrainy z pytan' tekhnichnoho rehuliuвання ta spozhyvchoi polityky vid 28 travnia 2004 r. №97. – 17 s.
7. Korishko M. (2012), Orhanizatsijno-pravovi formy iurydychnykh osib ta superechnosti schodo ikh vyznachennia u chynnomu zakonodavstvi Ukrainy, *Aktual'ni problemy pravovoi systemy Ukrainy* : materialy naukovo-tekhnichnoi konferentsii vykladachiv, aspirantiv ta studentiv iurydychnoho fakul'tetu, Sumy, 11 travnia 2012 r., vidp. za vyp. M. I. Lohvynenko, SumDU, Sumy, s. 30-33.
8. Kocherhina K. (2004), Interesy, funktcii ta pravovi zasoby v henezysi formuvannia orhanizatsijno-pravovykh form komertsijnykh iurydychnykh osib, *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo, pravo*, №8, s. 36-39.
9. Ukraina v tsyfrakh u 2016 rotsi, za red. I. Ye. Vernera (2017), *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*, K., 240 s.
10. Statystychnyj zbirnyk Ukraina – 2016 rik, *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*, K., 2017, 28 s.